

Leren van natuur in woonwijken

GWL terrein / Amsterdam

pilot

DE OPGAVE

Leren van Natuurinclusieve woonwijken is een scan van 12 woonwijken uit de periode 1990-2000. De hieronder gestelde vragen worden voor alle wijken beantwoord. De opgedane kennis resulteert in een lijst met tips en tricks voor projectontwikkelaars die een natuurinclusieve wijk willen maken.

- 1.** Welke **natuurinclusieve maatregelen** zijn er gerealiseerd in gebouwen en in buitenruimte?
- 2.** Wat was (war er) destijds **de natuurdoelstelling** bij de realisatie van het project? Is dit doel gerealiseerd?
- 3.** Wie heeft **het niet-particuliere** (openbare/gemeenschappelijke) gebied in **eigendom**?
- 4.** Wat zijn de afspraken voor **beheer en onderhoud**?
- 5.** Wat zijn de **kosten en baten** tijdens beheer voor gemeente en andere ecosysteembeheerders zoals waterschap (dit hoeft niet in twee cijfers achter de komma, het gaat om inzicht/perspectief).
- 6.** **Leerpunten** uit proces/samenwerking met bewoners, gemeente, waterschap, corporatie/belegger/eigenaren, andere partijen.

12 + 1 LOCATIES

Leren van Natuurinclusieve woonwijken is een scan van de volgende 12 woonwijken uit de periode 1990-2000:

1. Achter t' Holthuis, *Twello*
 2. Bosrijk Meerhoven, *Eindhoven*
 3. De Zuidlanden, *Leeuwarden*
 4. Egelshoek, *Heiloo*
 5. Eva Lanxmeer, *Culemborg*
 6. Groot Holthuizen, *Zevenaar*
 7. **GWL terrein, *Amsterdam***
 8. Haverleij, *Den Bosch*
 9. Leidsche Rijn, *Utrecht*
 10. Meijepark & Zuidhoek, *Nieuwkoop*
 11. t'Zand, *Son en Breugel*
 12. IJburg, *Amsterdam*
- (0. Monikkenhuizen, *Arnhem, reserve*)

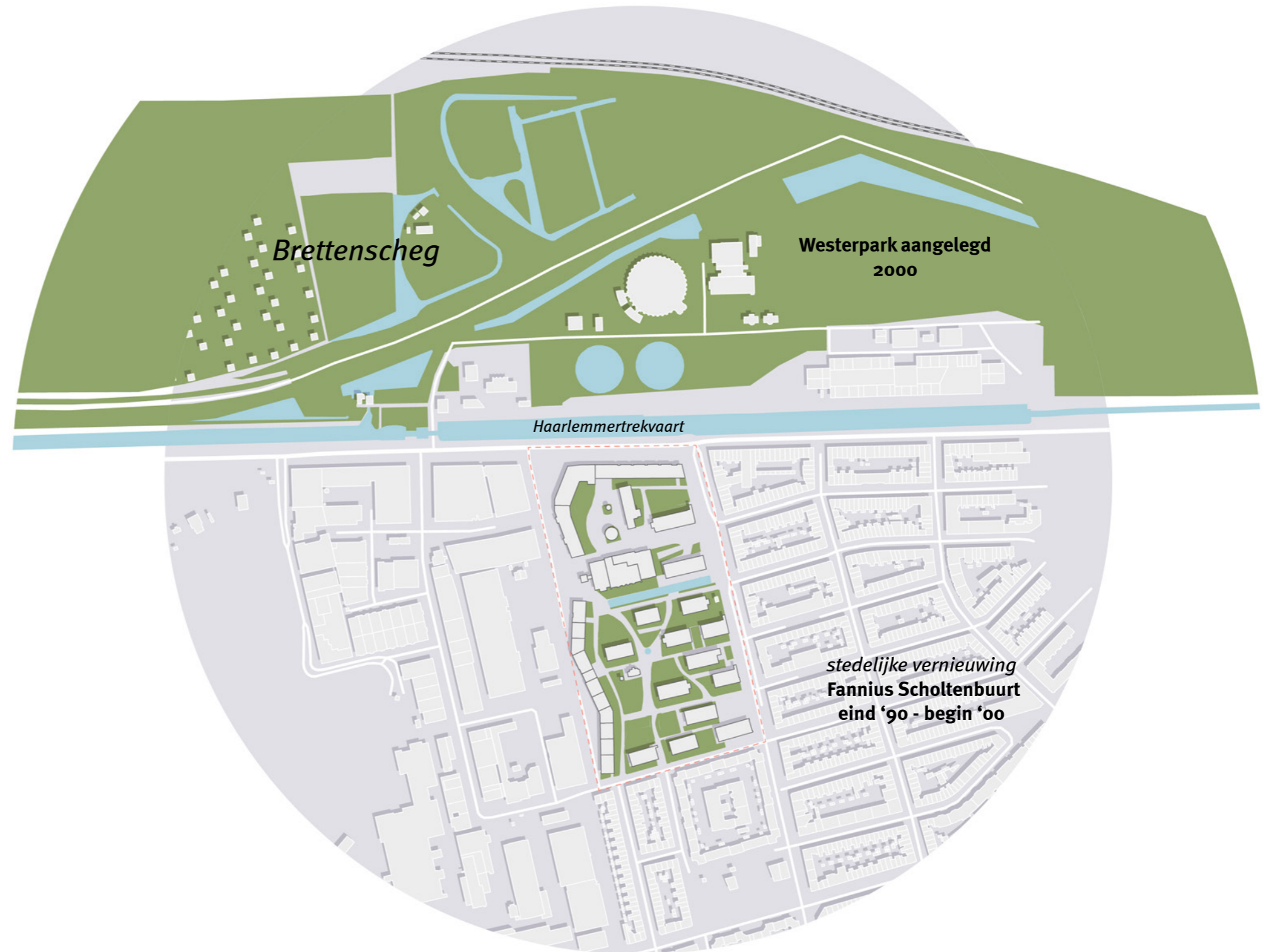

GWL TERREIN Amsterdam

PILOT

Feiten en getallen

Projectnaam	<i>GWL terrein</i>
Lokatie	<i>Waterkersweg, Amsterdam</i>
Project type	<i>Gestapelde bouw</i>
Dichtheid	<i>83,6 wo/ha</i>
Eigendom	<i>50% koop - 50% sociaal</i>
Parkeernorm	<i>0,1 pp</i>
Ontwerp	<i>Gemeente Amsterdam</i> <i>KCAP, West 8</i>
Advies milieu	<i>Bureau Boom</i>
Ontwikkelaar	<i>Stichting ECO-plan</i>
Beheer	<i>Gemeente met bewoners</i>
Gerealiseerd	<i>1998</i>

De aan het GWL-terrein grenzende Brettenscheg vergroot het succes op natuur in de buurt

De ontwerpen zijn onder leiding van KCAP gezamenlijk tot stand gekomen

 KCAP
Stedenbouwkundige

 Meyer en Van Schooten
Architecten

 CASA-architecten
in samenspraak met bewoners

West8
Landschapsarchitecten

 Bureau Neutelings
Architecten

 DOK architecten

 DKV Architecten

Situatie 1989

1. Natuurinclusieve maatregelen

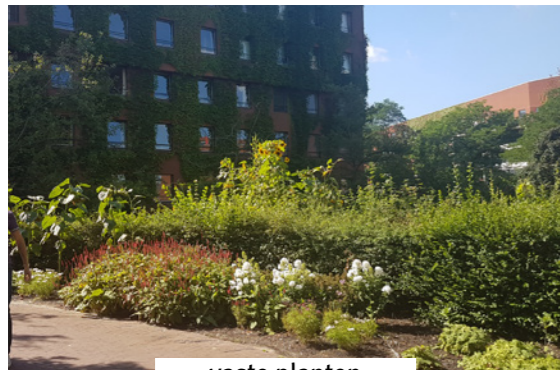
oeverbeplanting

moestuin

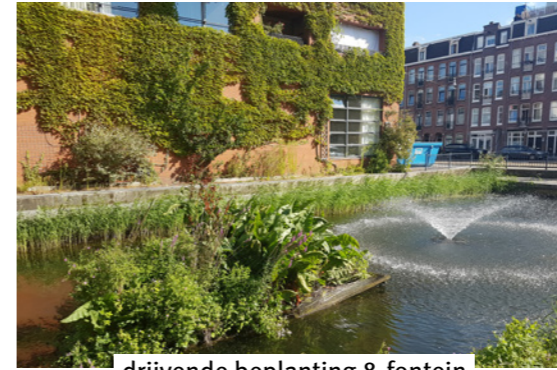
moestuin

vaste planten

wilde wingerd

drijvende beplanting & fontein

uitstaptek voor dieren

watergoot

gemeenschappelijke ruimte

speeltuin

gierzwaluwkast

open landschap

open landschap

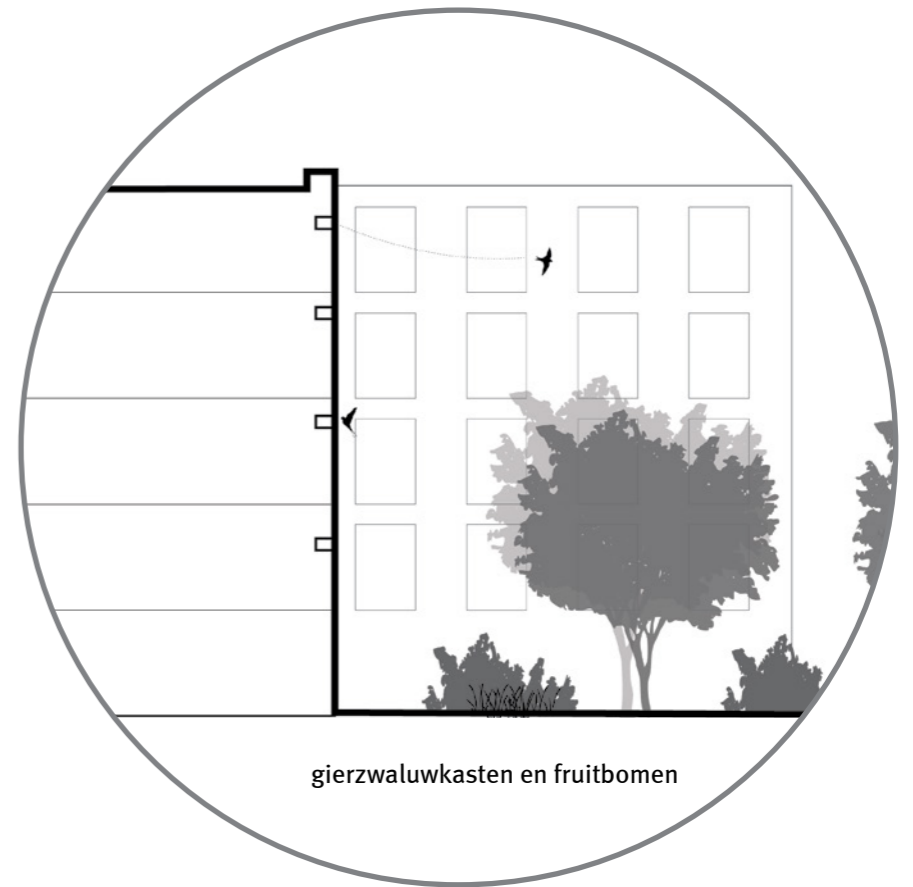
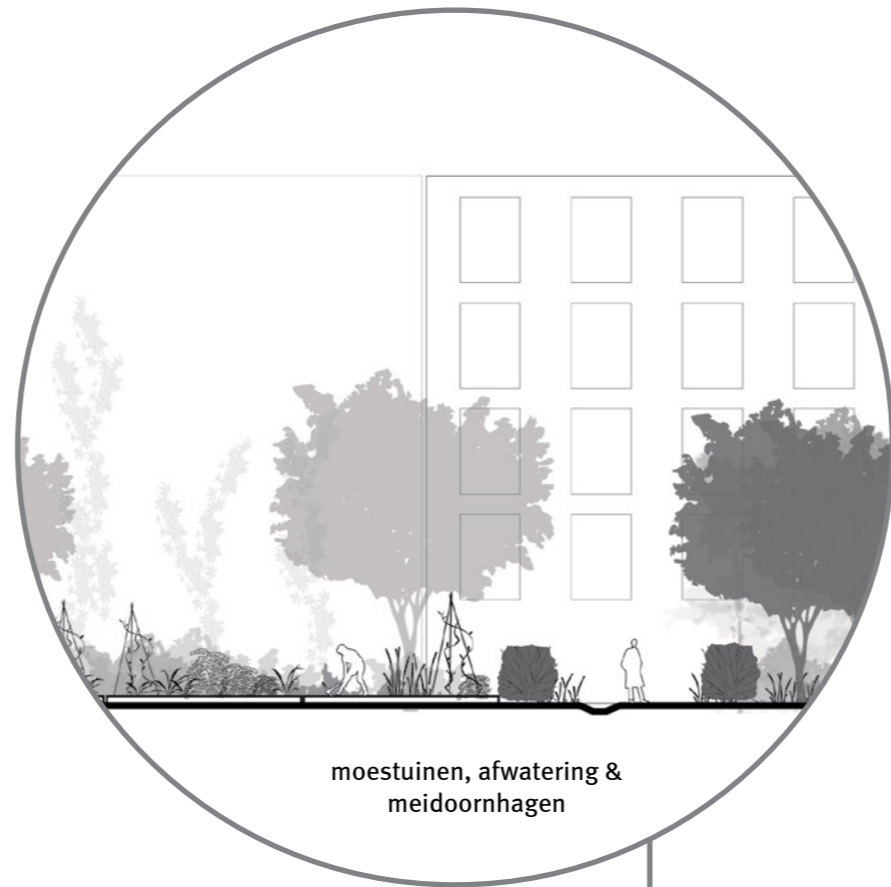
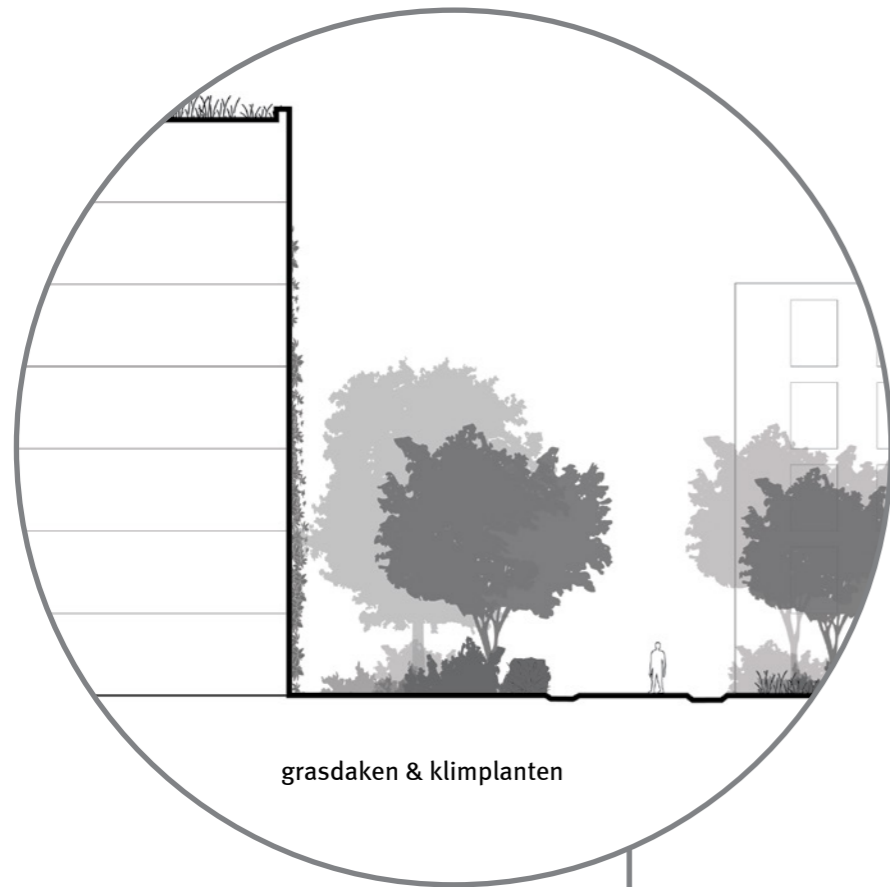
privétuin

gierzwaluwkasten

1. Natuurinclusieve maatregelen

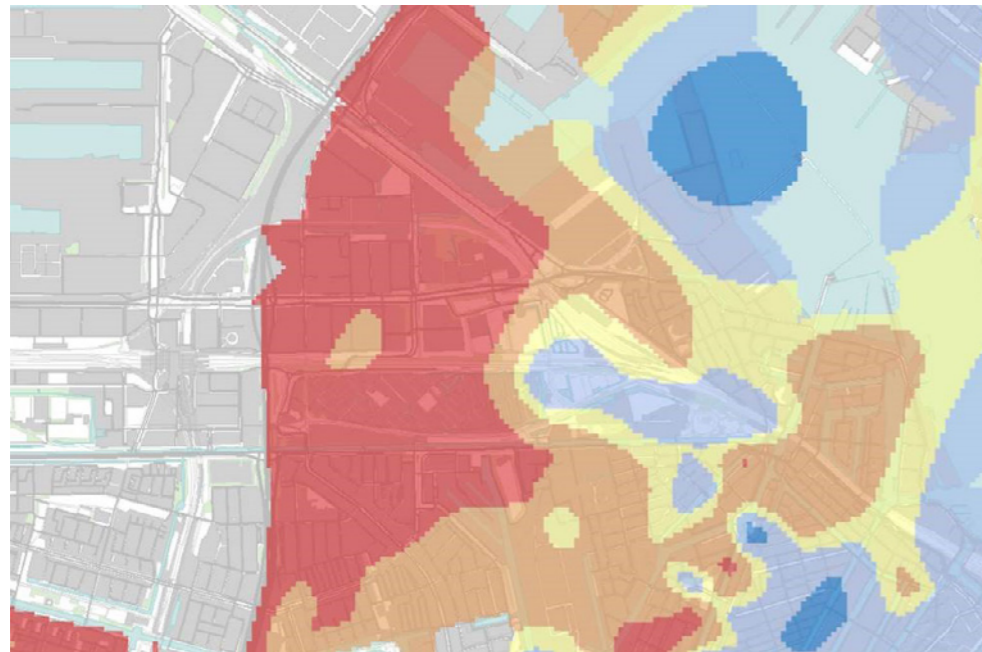
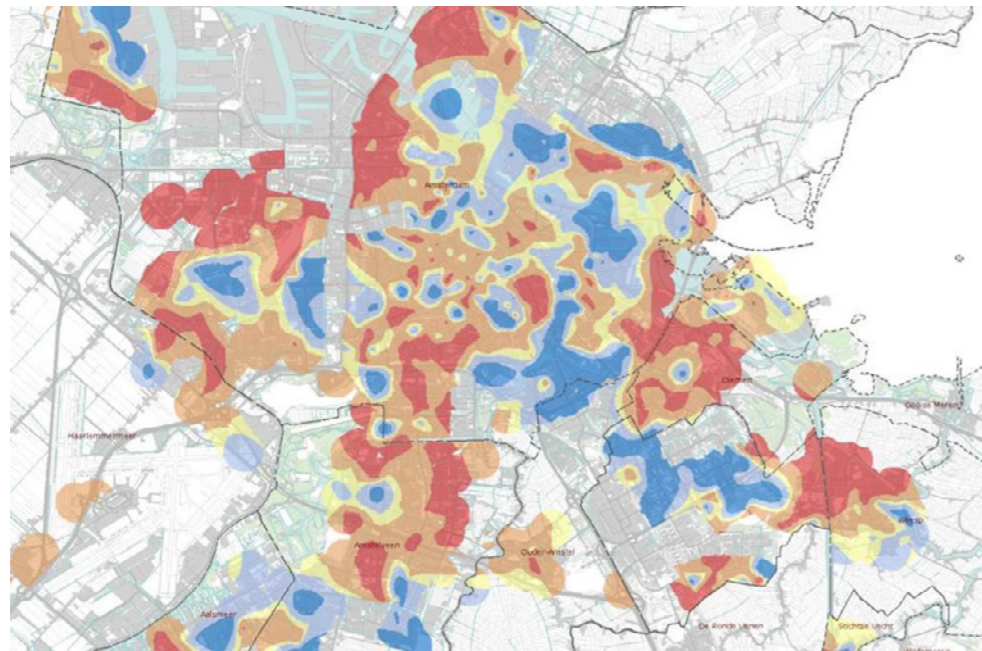
Samenhang inrichting maaiveld en maatregelen op gebouwen en in gevels

1. Natuurinclusieve maatregelen - komt

Meting succes:

Data over monitoring van 6 jaar GWL-terrein uit de SOVON-vogeltelling geeft zicht op hoe de natuur zich ontwikkeld heeft.

2. De natuurdoelstelling

De wijk heeft geen expliciete natuurdoelstellingen.

Maar een aantal maatregelen vanuit milieu en sociale opzet hebben wel geleid tot meer natuur in de wijk dan in de omliggende wijken.

Autovrij

Het weren van de auto heeft geleid tot veel meer ruimte voor beplantingen en voor een rustige omgeving waarin de dieren kunnen leven.

Innovatief watersysteem

Veel aandacht is gegaan naar innovaties met water, zoals grijswater toiletten en oppervlakkige afvoer van regenwater naar een

retentiebasin. De watergoten naar de vijver en de vijver zorgen voor verbindingen en voor leven.

Beheer door bewoners

De gevarieerde aanplant is mogelijk omdat ze in verenigingsverband worden beheerd. Het oppervlak dat in beheer genomen wordt door de bewoners neemt toe en daarmee de ruimte voor de natuur.

Straatprofiel in Fannius Scholtenbuurt en nagenoeg gelijke breedte op GWL-terrein

Het water wordt in wadi's opgevangen en naar de vijver geleid

Vrijwilligers werken mee in het regulier onderhoud en beheren nieuwe aanleg

3. Het niet-particuliere eigendom

50% sociale woningbouw en 50% koopwoningen
61% gemeentebeheer 21% gemeenschappelijk beheer
18% privetuinen
hagen zijn in eigendom van de gemeente, behalve de
hagen tussen de tuinen onderling

Ymere

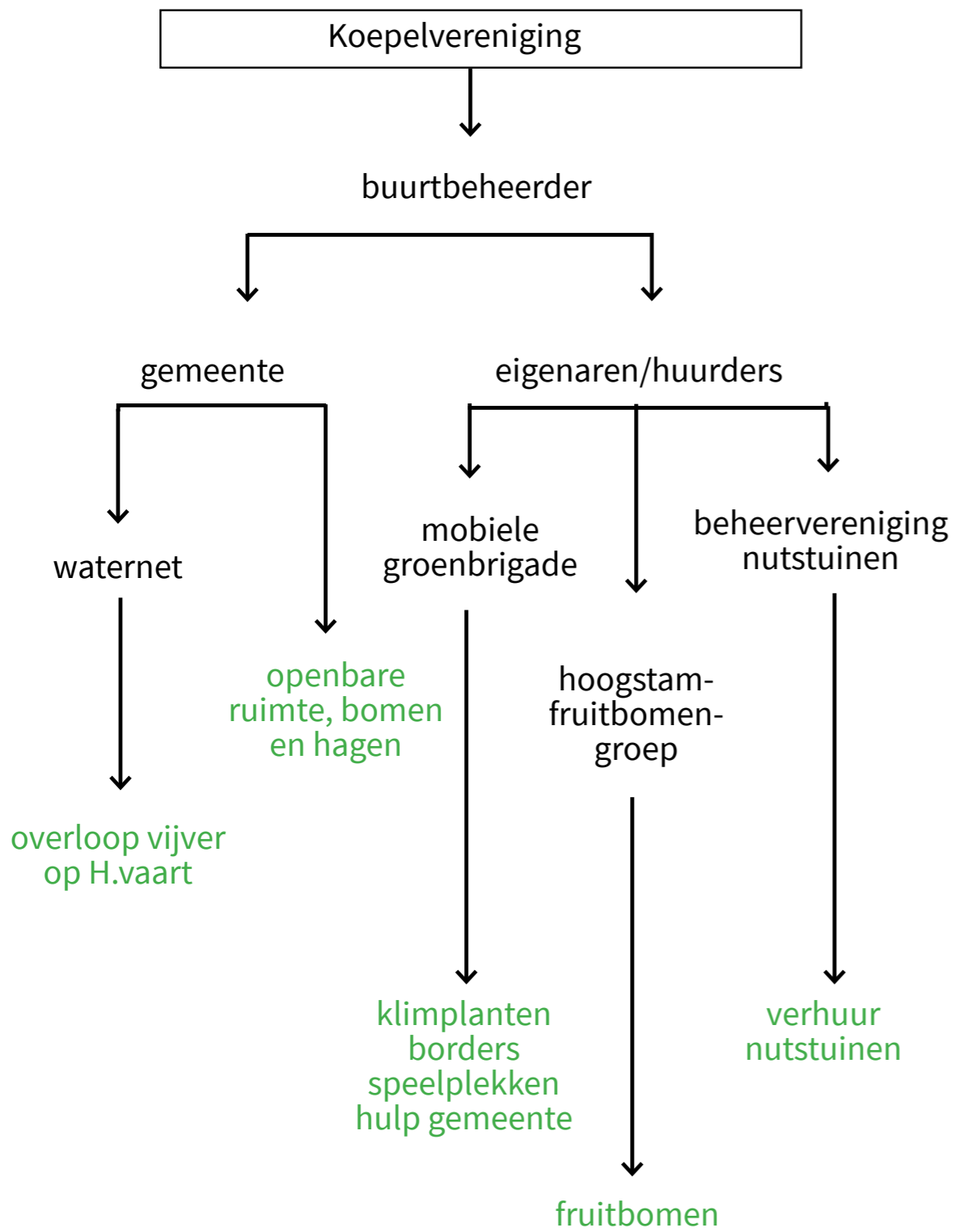
Cordaan

Alliantie

Rochdale

privé

4. Beheer en onderhoud

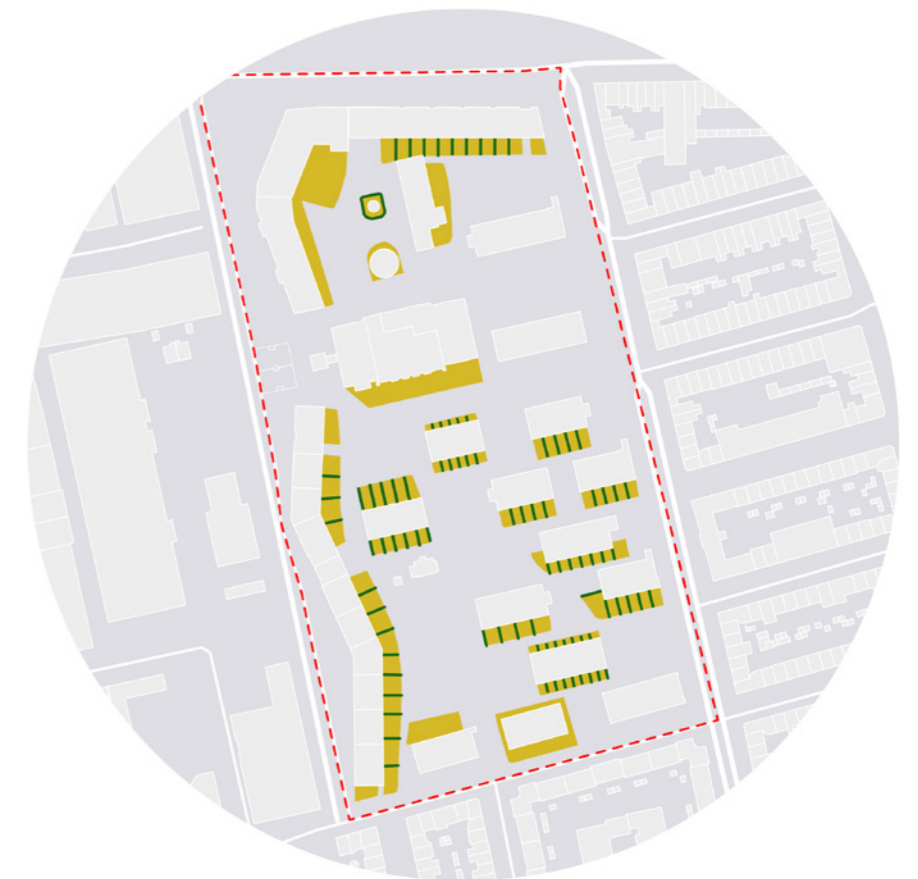
gemeente beheer

participatief beheer & fruitbomen club

nutstuinen vereniging beheer

privé & instanties beheer

5. Kosten en baten

Kosten

1. Beheerkosten*

- onderhoud openbare ruimte: circa 1.90 / m²
- beheer collectieve ruimten circa 2.80/m²

2. Collectieve voorzieningen

- beheer en onderhoud: bijdrage 78,- per jaar per koopwoning, woningbouw draagt bij voor de huurwoningen
- huur nutstuin 30,- per jaar (planten en zaden voor terug)

** bron: Landschappelijk wonen; Faro Architecten, Palmbout Urban landscapes, H+N+S, 2012*

Tot januari 2020 was er een basisbudget voor onderhoud door bewoners. Nu moeten ze voor elk onderdeel subsidies aanvragen

Baten

1. Kwaliteit leefomgeving

- bewoners in beheer vergroot gevoel van eigenaarschap van de leefomgeving- ondanks vele beplantingen veilig door sociale controle
- buurtbeheerder (24 uur) - snel en cordaat handelen bij overlast of vragen
- besluit tot autovrij zorgt voor een heel rustige woonomgeving
- autovrij geeft veel veilige speelruimte aan de kinderen

2. Klimaatadaptiviteit

- vasthouden van de water en afvoeren op oppervlaktewater (droogte/ hevige regens) gunstig voor waternet
- de vele beplantingen verkoelen op hete dagen (hittestress)

3. Beheerkosten

- beheerkosten voor de gemeente zijn in deze wijk vergelijkbaar met een gewone woonwijk (Theo Bosschieter, beheerder gemeente)

6. Leerpunten

Locatie & omgeving

- 1. Omgeving bepaalt succes:** De natuurkansen in de wijk zijn sterk verbonden met de situatie in de omgeving. Verbetering van de natuur in de directe omgeving kan de natuur in de wijk verbeteren. In GWL terrein kwam de natuur snel op gang. Door de “stadsvernieuwing” in de Staatsliedenbuurt rondom de wijk nam het aantal mussen en merels op GWL-terrein sterk af en het aantal slakken nam daardoor toe in de tuinen.
- 2. Overmaat:** Door de autoluwe opzet ontstaat overmaat in de openbare ruimte, met veel ruimte voor beplantingen. Het contrast met de naastgelegen wijk (standaardstraatprofielen) laat zien hoeveel ruimte wordt bespaard als er niet met rijwegen en parkeerplaatsten rekening gehouden hoeft te worden.
- 3. Open landschap** in de stad heeft veel natuurwaarde voor ondermeer vlinders. Het hoeft dus niet altijd bomenrijk te zijn. De kruidlaag, struiklaag en kroonlaag, basis voor veel natuurlijke rijkdom, zijn allemaal aanwezig in het gebied.

Ontwerp

- 4. De oppervlakte afwatering** naar de vijver maakt de wijk klimaat adaptief, en zorgt tevens voor goede verbindingen voor kleine dieren vanuit het gebied naar de vijver. Een vijver, mits met beplante randen, draagt veel bij aan de kansen voor de natuur.
- 5. Het beplanten van de gevels** vergroot de natuurinclusieve sfeer en uitstraling in de wijk. De bewoners van GWL-terrein hebben de klimplanten maar zelf geplant, het stond weliswaar in het uitvoeringsplan maar werd door de aannemer niet opgeleverd. Let dus op dat ook op het einde van het bouwproces alles volgens plan wordt uitgevoerd.
- 6. Het gebruik van veelal inheemse soorten en de rijke variatie** aan bomen, hagen, tuinen, klimplanten en meer, maakt het een interessante biotoop voor veel stadsnatuur soorten. De nestkasten in de gevels versterken de natuurwaarde. Er zijn veel meer kansen voor nestkasten in muren dan nu benut zijn.
- 7. Variatie in schaal en maat:** De hagen maken veel verschillende ruimtes, waardoor de omgeving aangenaam is, voor mens en veel stadsnatuur soorten.
- 8. No regret - standaard maatregelen in gebouwen,** zoals ingebouwde nestkasten en beplante daken, bij aanvang maximaal toepassen, want uitbreiding kan pas bij de volgende renovatieronde.

6. Leerpunten

Inrichting & Beheer

9. Zwerfvuil ligt vooral langs de paden. De stroken gras langs de paden waren in eerste instantie bloeiende graslanden. Dat wordt nu gemaaid omdat zwerfvuil er niet uit te krijgen was waardoor het er slecht uitzag. Inmiddels worden de brede bermen nu omgezet naar vaste planten voor bijen en vlinders.

10. De hekken in de hagen geven hagen de kans te groeien. Ze helpen ook in het in stand houden van de afgesproken haaghoogte (in GWL 1.40m). Nu de hagen volgroeid zijn worden de hekken weggehaald, behalve op de kwetsbare plekken zoals hoeken.

11. Maak een stortplek voor groenafval. In GWL-terrein waren er eerst containers waar de vrijwillig meewerkende bewoners alle groenafval in moesten stoppen, dat was pijnlijk (meidoorn), tijdrovend en daardoor demotiverend.

12. Stem beplantingskeuze goed af met de lokatie en de gebruikers. Een fietsvriendelijke omgeving en een haag met sterke doorns gaan niet samen, het aantal lekke banden na het snoeien van de meidoornhagen op GWL-terrein is nog altijd groot.

Coördinatie & Communicatie

13. De buurtbeheerder als aanspreekpunt voor beheer aan de gebouwen en in de buitenruimte is comfortabel voor de bewoners. De lijnen naar instanties zijn korter, problemen worden snel opgepakt.

14. De moestuinen verspreid over de wijk zorgen voor ontmoeten, sociale controle en zijn plekken waar veel soorten dieren profijt bij hebben.

15. Voor veel doelgroepen is er iets te doen **door de grote variatie** in paden, pleintjes, moestuinen, weides en speeltuinen.

16. Er wordt heel weinig verhuisd, de bewoners zijn heel **honkvast**.

17. Zorg voor een **sterk bestuur** dat sturing geeft aan financiële aspecten, groen, sociale cohesie, organiseren van buurt-samenzijn en buurtactiviteiten (effectief zijn leuke activiteiten van kinderen en feesten), met een goede vorm van communicatie (b.v. nieuwsbrief, website)

Colofon:

22 september 2020

pilot GWL-terrein

Auteurs:

Maike van Stiphout - DS

Robbert Snep - Wageningen Environmental Research WUR

Jip Louwe Kooijmans - Vogelbescherming

In opdracht van:

RVO - DuurzaamDoor - Tarsy Lösbroek

Platform KAN - Claudia Bouwens

Met medewerking van:

Karin van Hoof - Provincie Noord-Holland